

Prágai Adalbert (956 körül – 997. április 23.): Egy európai Szent – Az európai identitás megalapítója*

Prof. Dr. phil. h. c. Hans Hermann Henrix

Bevezetés

Európa kutatja identitását: politikai és vallási szempontból egyaránt. Politikailag azért, mert az Európai Unió délkelet-európai bővítését követően és Törökország esetleges Európai Unióhoz történő csatlakozásáról folyó viták kapcsán az egyesülő kontinens általános, alapvető kulturális és vallási kihívásokkal néz szembe. A kontinens gyökeres változáson megy keresztül. Ez a változás egyik oldalról Európa iszlamizálódása esetén kerül napirendre, és amely a másik oldalról viszont olyan ellenérvekbe ütközik, hogy a muzulmán bevándorlók az általános hiedelemmel szemben sokkal erőteljesebben nyitnak már az európai sztemderdek felé, illetve, hogy a változás okozta társadalmi problémákat vallási problémákkal kívánják átértelmezni. Vallási szempontból azért keresi Európa

identitását, mert a kontinens a Krisztus utáni második évezred végén a katolikus egyház jelentős pontifikátusának lett szemtanúja. A katolikus egyházi az ezredfordulón ugyanis az „emlékezet megtisztítását” kezdeményezte. II. János Pál pápa nem csupán a pusztá visszatekintésre szólított fel, hanem arra motivált, hogy az új évezredbe elmélyült felelősségtudattal lépünk át.¹ Ebben a kettős összefüggésben keresve identitásunkat felmerül a kérdés, hogy vajon egy szerzetes, egy koraközépkori misszionárius és püspök lehet-e az európai identitás megtestesítője?

*A szöveghez tartozó képek Tomáš Sekyrka/Stanislav Boloňský/ Petr Janžura, Sv. Vojtěch život a smrt mučedníka, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997-es kötetéből származnak. Köszönjük a fotográfus és szerző Petr Janžurának szíves hozzájárulását az általa készített fotók felhasználásához. A képek fellelhetőségét a © jellel és az említett könyv oldalszámával jelöltük.

¹ Utalásokat lásd: Hans Hermann Henrix, Europe: A Continent of Dialogue. Thinkers and Ideas in Judaic and Christianity, Krefeld 2009, 53-68.

Ezer évvel ezelőtt, néhány évvel Prágai Szent Adalbert halála és szentté avatása után már széles körben tisztelték őt. Ez a fajta „siker” furcsa ellentmondása egy olyan kudarcnak, amely Adalbert életét jellemezte, s mely tragikus halállal végződött. A Csehországért küzdő dinasztia Adalbertnek majdnem egész családját megölette. Prágai püspökként kétszer hagyta el székét. A pogány poroszok megtéréséért indított próbálkozásai már az első napokban kudarcot vallottak. Ennek ellenére egy évezred múltával milliók ismerik nevét és ismerik el tetteit Európában. Életében Prágai Adalbert sikertelen volt, egyfajta „vesztes”. Munkásságával azonban megalapozta az európai integráció útját. Mára már egy olyan Európa jelképévé válhatott, amely a történelem során elszenvetett keserű kudarcból okulva új tettekre képes.

Prágai Szent Adalbert Lengyelország és a prágai érsekség védőszentje, akit különösen Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában és Magyarországon tisztelnek. Ő valójában párhuzamosan a négy nemzet szentje. Ezt a szokatlan polaritást mutatja és tükrözi az is, hogy a Szent neve négy nyelven él: Adalbert – Vojtech – Wojciech – Béla. Európai jelentőségű személyiség volt. Olyan korban született, amikor az európai kereszténység terjedése fontos választást előtt állt. A X. század folyamán Európában Nyugaton és Délen belsőleg megszilárdult a kereszténység és még erőteljesebb befolyást gyakorolhatott Kelet- és Észak-Európa pogány népeire. Az evangelizáció új impulzusokat kapott, bár nem terjedt olyan szisztematikusan, mint Nagy Károly idején. A térítést olyan fejedelmek kezdeményezték, akik saját népüket kívánták egy új kulturális, szociális és politikai szintre emelni. Nem annyira vallási okok, hanem inkább olyan megfontolások vezérelték őket, amellyel kihasználhatták az egyház és a kereszténység nevelő erejét és a rend ele-

meit. Így a földesuraknak sikerült megszilárdítani hatalmukat akkor, ha sikerült csatlakozniuk a keresztény uralkodók népes táborához. A szláv keleti régió nagy területen tért át a kereszténységre és ezzel beleolvadt a latin nyugati és bizánci szláv egyház európai kulturális közösségébe. Prágai Adalbert ennek a vízvonalzó korszaknak volt kiemelkedő alakja. Imádságai és elmélkedései sodorták őt politikai összetűzésekbe. Olyan korban tevékenykedett, amikor országát az egységesítésért vívott hatalmi harcok árnyékolták be. Vértanúhalálát követően különösen Lengyelország nyugati orientálódásában játszott nagy szerepet a munkássága iránti tisztelet. Munkásságának határokon átívelő elismerése emelte őt Európa „politikai” szentjévé.²

A Szentek tisztelete – Kapu a hit és az egyház múltjába

Adalbert a halálát követő 1000 év alatt olyan hatástörténetet keltett életre, amely egy ősi keresztény tapasztalatot teremt és igazol: A szentek elvezetik a keresztényeket a hit és az egyház múltjába, melynek ereje tükröződik abban is, hogy a szentek sérthetetlen tiszteletének korszakában a hívők gyakran és bátran mertek imáikban „a szentekhez fohászolni”, amelyben nem Istent szólították meg, hanem a szentet. A hívők sokkal inkább a magasztalt szenthez fohászkodtak azért, mert hittek a szentek segítő közbenjárásában Isten színe előtt.

Az a történet, amelyhez a keresztények a szentek iránti tiszteletből eljutnak, nem terjedt ki a világegyházra, hanem csak helyileg hatott. Egyetlen szent sem rendelkezett univerzális léttel és hatáskörrel. Sokkal szűkebb életkörben munkálkodott és csak egy helyi vagy részegyházhoz tartozott. A szentek tisztelete az adott szent szűk

életvilágában kezdődik. Sírját gondozzák, halálának vagy temetésének évfordulóján megemlékeznek róla és csak később bővül ki az iránta adott tisztelet. „A szentek tisztelete a részegyházban fakad, ez a szentek ünneplésének forrása és szíve.”³

Prágai Szent Adalbert esetében ez merőben másképp történt. Néhány év alatt már széles körben tisztelték. Egy ekkora tisztelet abban az évezredben rendkívül meglepő sikernek számított. A személye iránti tisztelet gyors kiszélesedése

életrajzának egyetemes-ségét tükrözi, és „emeli” Adalbertet európai jelentőségű szentté. Ez a „siker” – mint az elején említettük – egyedülálló ellentétet alkot azzal a kudarccal és bukással, amely Adalbert életét jellemezte.

Ki volt Prágai Adalbert?

Ki is volt ez az ember, aki annyi megpróbáltatás után, vértanúhalálát követően ilyen mély és gazdag tiszteletet vívott ki?

Kép: A szülőváros, Libice fekvése (©, 97.o.)

3 Hans Hermann Henrix, Die Xantener Martyrrememoria. Eine theologische Erwägung zum historischen Befund, ders./ Horst Dieter Rau (szerk.), Der Christ und die Geschichte seiner Kirche, Aachen 1978 (= Aachener Beiträge zu Pastoral und Bildungsfragen, 9. kötet), 225-256. o., 225f.o.; vö. még: Philipp Harnoncourt, Gesamtkirchliche und teilkirchliche Liturgie, Freiburg 1974 (= Untersuchungen zur praktischen Theologie, 3. kötet), 63-245. o.; ders., Cikk: Heiligenverehrung. IV. Liturgisch, Lexikon für Theologie und Kirche,

„Adalbert szülőhelyét nem ismerjük pontosan. Az írások a kelet-csehországi Libicét, a Szlavnikok várát említik szülőhelyeként... Dalimil krónikás szerint Adalbert Szlavnik fejedelem fia volt... Adalbert édesanyja pedig Strezislava (lengyel legenda szerint Adilburg részről), Prvemyslek családból származott”.⁴ A szülők fiúnak a Vojtech nevet adták. Legtöbbször 956-ot jelölik meg születési évként.⁵ Vojtech hat fivérével együtt Libicében nevelkedett, mégpedig Radla püspök tanítványaként. Édesapja a tehetséges fiút 972-ben a magdeburgi főegyház iskolájába küldte, ahol Vojtech kilenc év alatt átfogó filozófiai és teológiai ismeretre tett szert.

Kép: Adalbert utazásainak átlomásai (©, 98. a.)

Lehetősége nyílt, hogy a német egyháztant és a kolostori aszketizmusban élő keresztény élet szellemiségét megismerhesse. A Magdeburgban töltött évek alatt Magdeburg érsekétől kapta

a bérmálásban az Adalbert nevet. Az ifjú Vojtech/Adalbert tehetséges tanuló és diák volt. Barátságos természete hamar megnyerte az emberek rokonszenvét. Az Adalbert halála után néhány évvel megjelent két életrajz eltérően ábrázolja Adalbert tanulmányit és diákeveit. A valamivel korábról Rómából származó életrajzban Canaparius János, a római Szent Elek és Bonifácusz kolostor apátja⁶, a tanuló és diák Adalbertet ifjú szentként ábrázolja, aki –

4 J. Royt, i.m., 2.

5 Adalbert születési éve talán a legvitatottabb dátum életének számos kérdéses dátumai kutatásában. A számos életrajzi dátum körüli történelmi bizonytalanság mindjárt érthetővé válik, ha rövid életrajzi szemelvényeket vetünk össze egymással, mint pl. a következő művekben: Karl Bosl, Adalbert von Prag - Heiliger an einer europäischen Zeitwende, Ackermann-Gemeinde (szerk.), Tausend Jahre Bistum Prag 973 - 1973. Beiträge zum Millennium, München 1974, 93-105. o.; Franz Machilek, Cikk: Adalbert von Prag (um 956-997), Theologische Realenzyklopädie, 1. kötet (1977), 410-414. o.; Ernst Nittner, Adalbert, der zweite Bischof von Prag - Brückenbauer zwischen Ost und West, Zentralkomitee der deutschen Katholiken (szerk.), Dein Reich komme. 89. Deutscher Katholikentag vom 10. bis 14. September 1986 in Aachen. Dokumentation Teil II, Paderborn 1987, 1419-1430. o.; Aleksander Gieysztor, Cikk: Adalbert von Prag, Lexikon für Theologie und Kirche, 1. kötet (1993), 129f. o.. Adalbert születésének időpontjának az „Adalbert von Prag - Brückenbauer” kötetben található értekezésben Emanuel Vlcek prágai Adalbert/Vojtech koponyájára vonatkozó orvosi lelet alapján 950 körüli születési időpontra következtet. (lásd ugyanitt a 139. o.), amely a legvalószínűsíthetőbb feltételezés a születési év meghatározásai közül.

6 Johannes Fried szerint ez az életrajzi leírás feltehetően Liège városában íródott: Johannes Fried, Gnesen – Aachen – Rom. Otto III. und der Kult des hl. Adalbert. Beobachtungen zum älteren Adalbertsleben, Michael Borgolte (szerk.), Polen und Deutschland vor 1000 Jahren. Europa im Mittelalter, 5. kötet, Berlin 2002, 263-272. o., valamint Jürgen Hoffmann, Vita Adalberti. Früheste Textüberlieferungen der Lebensgeschichte Adalberts von Prag, Essen 2005, 12. o.

amikor csak lehetett – visszavonult imádkozni és felkarolta a szegényeket. A valamivel későbből származó és megfontoltabb életrajz, a Vita Sancti Adalberti, amelyet querfurti Brunó írt, egy játékos fiúról szól, aki teljes mértékben képes volt tréfálkozni és mókázni. Ezt a jellemvonását Adalbert a 982-es prágai visszatérése után is megtartotta. Theotmarnak, az első prágai püspöknek a halálos ágyánál érzett gyötrő lelkiismeret-furdalása azonban mélyen megrázta az ifjú prágai kanonokot. Ennek hatására tért meg és döntötte el, hogy teljesen a papi hivatásának szenteli magát.

A 982. január 27-én tartott Levý Hradec-i tartományi gyűlésen⁷ (Landtag) elfogadták, hogy Adalbert legyen Prága következő püspöke. Az akkori törvények előírták, hogy a püspökjelölt megválasztásának feltétele a császár jóváhagyása. II. Ottó császár akkor éppen Észak-Itáliában tartózkodott. Így Adalbert útnak indult Észak-Itáliába, ahol aztán Veronában a császár elfogadta Adalbert jelölését, majd a beiktatást követően 983-ban, valószínűleg Szent Péter és Pál napján (június 29.) Willigis mainzi érsek püspökké szentelte Adalbertet. Prága akkoriban Mainz alárendelt püspöksége volt. Adalbertnek sikerült püspöki lelkész-hivatásában helyt állnia. Szerény életet élt; felkarolta a betegeket és a rabokat. Ünnepeken sok koldusról gondoskodott és naponta osztott ételt egy sereg szegény embernek. Sokat böjtölt és gyakran virrasztott éjszaka. Az első életrajz egyik fejezete különösen hitelesen ábrázolja Adalbert alakját: „Szegény ő, akinek egy rabló csak az életével könyörül, éjjel segítségért fohászkodik, a püspöktől pedig selyem párnahuzatot kap. Ha másnap lopással vádolják, Adalbert csak annyit mond a kamarásnak, hogy azt nem gonosztevő, hanem egy rászoruló vette el.”⁸ Prédikációiban megpróbálta püspöksége népét Isten akaratáról meggyőzni, de hamar felismerte, hogy próbálkozásaival nem igazán

tud javulást elérni. Munkásságában a magdeburgi egyházi élet szellemiségét és reformelképzeléseit követte, szembesülnie kellett azonban a széleskörű pogány maradvány vezérelte rideg valósággal. Nemcsak a „soknejtűség”, a papok nősülése, a rabszolgatartás és az egyházi ünnepek megsértése ellen folytatott küzdelme vallott kudarcot, de a Prvemyslek családból származó cseh fejedelemben, II. Boleszlávban is megtört bizalma, amely arra készítette, hogy 988/989-ben elhagyja püspökségét. Féltestvérével, Radimmal és a prágai nagypréposttal, Willicoval együtt Rómába ment, ahol a pápa elfogadta püspöki lemondását. Szerzetes lett a római aventinói Szent Elek- és Bonifác-kolostorban.

⁷ Jan Royt szerint, i.m., 3.o.; gyakran 982. február 19. napját nevezi meg a Landtag napjának

⁸ A leírás Friedrich Lotternek az Adalbert életét bemutató két életrajz alapján készült kiváló elemzésében és értelmezésében található: Das Bild des hl. Adalbert in der römischen und der sächsischen Vita, Hans Hermann Henrix (szerk.), Adalbert, i.m., 77-107. o., 89. o. – Megj.: szabad fordítás

Kép: A római aventinói Szent Elek- és Bonifác-kolostor (©, 36. o.)

A szentekhez illő tartalmas életet ismerhetett meg a szerzetesek hétköznapijainak során. Amikor a szerzetesek azzal a kéréssel ostromolták, hogy térjen vissza püspöki székébe, és lásson el olyan hivatali feladatokat, mint pl. a templomok felszentelése, Adalbert hevesen tiltakozott. Tudatosan vállalta fel az egyszerű szerzetesi életvitelt Aven-tinóban. Kevesebbet szolgált, helyette sok időt fordított imára, meditációra és elmélkedésre.

Kép: Az imádkozó Adalbert (©, p. 23)

Azonban Adalbertnek hamar fel kellett hagynia a szerzetesek békés életével. A mainzi érsek öt évvel később a pápához fordult, hogy Adalbert visszatérhessen a prágai egyházmegye élére. Radla, Adalbert kora gyermekkori lelki atyja vezetésével cseh küldöttség érkezett a pápához. A csehországi vallási viszonyok megromlására hivatkozva fordult kérésével Radla a pápához, aki nem utasíthatta el Willigis és a cseh küldöttség ostromló kérését. Nyilvánvalóan nem lehetett egyszerű döntés sem a pápának, sem Rómának.

Akarata ellenére, a pápa iránti engedelmességben ő is Adalbert 992-ben visszatért Prágába. Püspökségét eleinte a javulás ígéretével örömmel fogadta a prágai nép. A herceg és a római Elek-kolostorból magával hozott 12 szerzetes segítségével Adalbert megalapította a brewnovi bencés apátságot.

Kép: A prágai brewnovi bencés apátság ma (©, Adalbert-Stiftung)

Bár a brevnovi apátság alapításával a herceg egyetértett, mindez mégsem akadályozhatta meg a püspök és a herceg, valamint a herceg családjai, a szlavnikidák és a premiszlidák között dúló harcok kiújulását. Talán az egyházi menedék súlyos megsértése adhatott okot arra, hogy Adalbert ismét elhagyta Prágát. Adalbert nem tudta megakadályozni egy asszony drámai meggyilkolását sem. A korábbi életrajz ezt a súlyos esetet a következőképpen írja le: „Egy előkelő asszony házasságtörést követett el egy pappal; a férj rokonai pogány hagyományok szerint halálbüntetést követeltek; az asszony a püspöknél kért menedéket, aki a Szent György-kápolna apácáihoz menekítette. Adalbert magára vállalta a tettet, hogy megmentse az asszony életét, vagy saját maga is mártírhalált haljon. Wilico azonban lebeszélte tervéről. Közben felbőszült csoport rontott be a dóm udvarára. Adalbert elébük állt és megtagadta az asszony kiadatását. A csoport azzal fenyegetőzött, hogy Adalbert testvéreinek és rokonainak áll majd bosszút ezért. Árulás következtében azonban hamar rátaláltak a bujdosó asszonyra és letaszították őt az oltártól. Miután férje megtagadta, hogy nejét megölje, egy alávaló zsoldos fejét vette az asszonynak”.⁹ Mindez a legmélyebben megrázta és kiábrándította Adalbertet. A 994/995-ös második távozásának másik oka minden bizonnyal a cseh uralomért folytatott ádáz politikai csatározás lehetett. Ennek a harcnak ezek áldozatul Adalbert testvérei, akiket a libicei várban a premiszlidák megölték. E szörnyűség pontos időpontja a kutatások alapján vitatott.

Amikor Adalbert ismét Rómába indult, útközben megállhatott Magyarországon is, ahol később apostolként tisztelték. Adalbert második római tartózkodása során még hangsúlyosabbá vált az imával, a böjttel és a szerzetesi ténykedéssel fémjelzett befelé fordultság. Ennek ellenére tartózkodása eseményekben és találkozásokban bővelkedett: Adalbert találkozott V. Gergely pápával és az ifjú III. Ottó császárral, illetve

Willigis érsekkel, aki ismét próbálta meggyőzni Adalbertet arról, hogy térjen vissza Prágába. Azzal a feltétellel, ha prágai visszatérésére nincs lehetőség, V. Gergely jóváhagyta, hogy Adalbert a pogány népek között hirdesse az evangéliumot. A pápa jóváhagyására hittérítő útra indult Franciaországon át Németországba. Mainzban ismét találkozott III. Ottó császárral. Útja végül Lengyelországban fejeződött be, ahol Chrobry Boleszláv, lengyel herceg a gineznói ősi porosz törzsek (Pruzzi) hittérítésével bízta meg. Testvérével, Radimmal - aki felvette a Gaudentius rendnevet -, valamint egy szolgálóval együtt Adalbert felvállalta az evangélium hirdetését, miután rövid gdanski hajókitérővel megérkezett az ősi poroszokhoz. A találkozás kudarcok sorát jelentette, mert a haragosok az ország elhagyására szólították fel a hittérítőket. Mielőtt még elindultak volna, Adalbertet és társait másnap megtámadták és megölték.

Kép: Adalbert vértanúhalála (©, 74)

⁹ Friedrich Lotter szerint, i.m., 94. o., Megj.: szabad fordítás

Felvezették a kivégző dombra – 997. április 23-án -, ahol a pogány pap egy dárdával átszúrta testét. A legenda szerint Adalbert a saját és gyilkosai lelki üdvéért fohászolt, míg kilhelte lelkét. A gyilkosok Adalberten töltötték ki haragjukat. Lefejezték, fejét pedig cölöpre verték. A hagyomány más-más helyszínt nevez meg a vértanúhalál helyének. A legvalószínűbbnek tartott helyszín a Nagat és Visztula folyók között található Heiligenwalde bei Elbing. Miután a lengyel herceg értesült a mártírhalálról, s Adalbert fejét átadták, Boleszláv kiváltotta a testet és a gineznoi Mária-templomban temettette el.

Kép: A gineznoi Mária-templomban található sír (©, 87. o.)

Adalbert halálának visszhangja a nyugati kereszténységben

II.Szilveszter pápa, aki Adalbertet pápai felszentelése előtt ismerte meg még Rómában, már 999-ben a szentek sorába iktatta Adalbertet.

Kép: II. Ottó – Adalbert barátja (©,70. o.)

II. Ottó 1000-ben Adalbert gineznoi sírjához zarándokolt. Zarándoklatát sokan követték. A zarándoklat elsősorban Szent Adalbert sírjának megtekintését jelentette. Természetesen Ottó Boleszláv herceggel is találkozott. A történészek úgy vélik, hogy ez a találkozás – függetlenül attól, mennyire volt ünnepélyes az ún. „gineznoi aktus” vagy „gineznoi kongresszus” – a lengyel „ország és nép megkeresztelése” volt.

A császár „levéve koronáját, azzal koronázta meg Chrobry Boleszlávot barátságuk jeleként... Méltatlan lenne egy ilyen jeles férfit hercegnek vagy grófnak nevezni. Fejdíszsel kellene őt a királyi trónra emelni.”¹⁰ Így a lengyel birodalom alapítása szorosan összefonódott Szent Adalbert nevével és Gniezno városával. Ezt fémjelzik III. Ottó gazdag adományai is a Mária-templom javára. Boleszláv azonban nyilvánvalóan politikai megfontolástól vezérelve nem volt hajlandó a császári kérésnek eleget tenni és az ereklyét átadni. III. Ottónak azonban sikerült az ereklye egy részét magával vinnie Aachenbe, ahol adományát az aacheni Szent Adalbert-templomnak adta át.

A két Adalbert-életrajz – az első 998/999-ből Rómából származik, a második 1004-ből Quertfurtból – szorgalmazta Adalbert elismerésének és megbecsülésének terjesztését. A tisztelet magával ragadta Lengyelországot és Csehországot is. Amikor a csehok 1038/39-ben feldúlták Lengyelországot, I. Bretislav cseh herceg Gniezóból Prágába rabolta el Adalbert földi maradványait és a Vitus-templomban temettette el. Azóta is azon verseng

Gniezno és Prága egymással, hogy vajon melyik városban található Adalbert igazi holtteste. A XV. század óta Aachen is ringbe szállt Adalbert fejével. Adalbert Lengyelország, Csehország és Magyarország védőszentje lett, Aachen pedig birodalmi szentként tisztelte Adalbertet.

Adalbert, egy európai szent, aki elfordult a partikuláris hatalmaktól

Adalbert, aki életében az imádság és elmélkedés felé fordult és mégis mindig politikai viharokba sodródott, meghatározó alakja lett a lengyel történelemnek: vértanúhalála és sírja egyben a gnieznoi főváros, ill. a lengyel önállóság és állam alapja.¹¹ De ez csak az egyik hatás, amelyet halála után kiváltott. A másikat partikuláris és nemzeti érdekek uralják.¹² Ami azonban biztosan érvényes marad, hogy Adalbert „szellemiségében, vallásában, egyházfelfogásában és kultúrájában a nyugati és európai egyetemességet képviselte.”¹³ Adalbert számára az európai egyetemesség központját Róma jelentette. Ahogy Adalbert életének döntő szakaszait Rómában töltötte, úgy őrzi a város emlékét és tiszteletét a Tiberis-szigeten található Szent Bertalan-templomban.

Kép: A Szent Bertalan-templom a Tiberis-szigeten (©, 84. o.)

10 Johannes Fried, Der heilige Adalbert und Gnesen: Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte 50 (1998) 41-70. o., 52. o., Megj.: szabad fordítás

11 vö. Johannes Fried itt említett alaplívével

12 A nemzeti vagy partikuláris hatalmakban gyakran azt a nemzeti nyelven hangsúlyos nevet használták, amelyet Adalbert viselt vagy amelyikre elnevezték: Wojtech, mint születési név, amelyet a cseh Szalvnik fejedelem fiaként kapott, Adalbert, a magdeburgi érsek álta kapott bérmanév, Wojciech, mint missziós püspök és Lengyelország partónusa, Béla, mint magyarországi apostol.

13 Ernst Nittner, 1427. o., Megj.: szabad fordítás

Adalbert első képi ábrázolása – egy kődombormű - a Szent Bertalan-templomban található a keresztelőkút kávéján.

Kép: Adalbert legrégebbi ábrázolása a Szent Bertalan-templom kútkaávján (©, 83. o.)

A mű az álló Adalbertet püspöki jelvényeivel ábrázolja. Hiányzik róla a püspöksüveg, amely csak később vált a püspökök meghatározó jelképévé. Adalbert jobb kezében a püspöki pálcát, bal kezében pedig az evangéliumot tartja, valamint püspöki palástot visel. A Szent Bertalan-templom ezen kívül még más ereklyét is őriz Adalbertről, amely az oltár alatti ereklyetartóban található.

Az ereklyetartóban olyan ereklyék lelhetők fel, amelyeket III. Ottó császár kapott Chrobry Boleszláv lengyel fejedelemtől 1000-ben tett gnieznoi látogatásakor. Róma tehát Adalbert tiszteletének központja, ahogy Adalbert számára is meghatározó volt élete során a város. Róma

Kép: Adalbert-ereklyék a Szent Bertalan-templom oltára alatt (©, 84. o.)

Adalbert életében és hatástörténetében az átfogót, tanúbizonyságának egyetemességét jelentette. Életének, hitének és munkásságának ez az egysége maradt fontos számára és fordította el Adalbertet a partikuláris szolgálattól, akár vallási, akár politikai értelemben. II. János Pál pápa is meg volt győződve arról, hogy Adalbert tettei egyházi szempontból nem csak a nyugati egyházra voltak érvényesek. Szent Adalbert mártírhalálának ezredik évfordulója alkalmából a pápa 1997. június 3-án Gdanskban elmondott beszédében többek között azt az üzenetet hirdette az európai államfőknek, hogy „Adalbertnek - aki nem sokkal azután született Csehországban, hogy Cirill és Metód szerzetesek a szlávok evangelizációját kezdték - két híres elődje példáját követve sikerült egyesítenie a keleti és nyugati egyházi hagyományokat“.¹⁴

14 Idézet forrása: L'Osservatore Romano.Heti német kiadás, 27. évfolyam, 1997 június 13-i 24. szám, 9. o., Megj.: szabad fordítás

Politikai szempontból is Adalbert inkább az egyetemesiséget, mint a partikularitást képviselte. Adalbertet „politikai” szentnek is lehetne nevezni, már amennyire belesodródott a politikai csatározásokba. Tisztelettörténete egyfajta politikai „instrumentalizálódáson” ment keresztül. Mindez jól látható azon a képi ábrázoláson, amelyet IV. Károly táblaképként készíttetett Teodor mester műhelyében, és amely a Csehország szívében található Karlstejn várának Szent Kereszt-kápolnájában tekinthető meg.¹⁵

Kép: Adalbert ábrázolása a Prága melletti Karlstejn várában (©, elülső borítókép)

A kép ábrázolása alapján azt hihetnénk, hogy az egy szent uralkodó és császári alak, ha a püspöki jelvények nem lepleznék le Adalbertet. A történelem során Adal

bert tisztelete hatással volt Kelet-Európa első politikai konszolidációjára – még egy példa a „politikai” szent jelzőre. Adalbert a keleti országok nyugati integrációjának úttörő alakja volt. Miután a szláv országok önálló tagjai lettek a nyugat-római egyháznak, ők maguk is tovább gyarapították a nyugati kultúra gazdagságát.

Már ők is Európa népeihez és kultúrájához tartoztak. Hitük „létfontosságú vallomás volt saját önmegértésükről,... európai kultúratudatukról. Ennek az öntudatnak egyik ősatya a cseh Vojtech = Adalbert, prágai püspök és a poroszok hittérítője. Élete és ténykedése alatt ...ápolta és éltette az európai egyetértést... Prágai Adalbert, a (Európa számára) példamutató emigráns, szónok, vértanú.”¹⁶

Adalbert Európa szentje és az európai összetartozás jelképe. Titkon ez vezérelte II. János Pál pápát is, amikor 1997-ben Adalbert halálának ezredik évfordulója alkalmából két zarándokutatót kötött össze, egyszerre ment el Prágába és Gnieznoba. Az 1997. április 27-én vasárnapon tartott nagyszabású prágai Eucharisztia-ünnepre szándékosan hívtak meg szlovák, lengyel, magyar és más európai országból származó püspököket, keresztény asszonyokat és férfiakat azért, hogy a cseh egyházzal és a pápával közösen ünnepelhessék meg Adalbert halálának ezredik évfordulóját. A pápának a prágai reptéren tartott köszöntőjében „az első igazán európai szellemű cseh férfiként” jellemezte Adalbertet, aki „Európa patrónusaival, Benedekkel, Círillemel és Metóddal

¹⁵ vö. Jan Royt, i.m., 18. o. és címlapborító

¹⁶ Karl Bosl, 104f. o., Megj.: szabad fordítás

együtt az európai, pontosabban a közép-európai keresztény kultúra megalapítójának” számít.¹⁷ Majd eucharisztiai prédikációjában a pápa „sokrétű tanúként” nevezte a szentet, aki az első évezredben a még meg nem

osztott keresztény hagyomány és azon „egyetértés és együttműködés” képviselője volt, amelynek mindenképpen jelen kell lennie az egyház és a társadalom között.”¹⁸ Hogy Adalbert személye a közép-európai országok számára egy összekötő kapocs, mi sem bizonyítja jobban, mint, hogy neve négy nyelven él: a Vojtech nevet a cseh Szalvnik család sarjaként kapta, a magdeburgi érsek az Adalbert névre bérálta, a Wojciech nevet missziós püspökként és a lengyel patrónusként kapta, a Béla nevet pedig Magyarország apostolaként viseli. Személyében a csehek, a szlovákok, a németek, a lengyelek és a magyarok egy közös vezéralakot és szentet tisztelnek.¹⁹

II. János Pál pápa 1997. június 3-án zarándokolt el a gnieznoi sírhoz. Az ott megtartott szertartásra meghívta a lengyel, a cseh, a litván, a szlovák, az ukrán és a magyar államfőt, ezzel is kifejezve Adalbert európai jelentőségű emlékét. A pápa ismerte azokat a különleges hagyományokat, amelyeket ezek a kelet-közép-európai népek őriztek meg Adalbertről és amelyekre a pápa emlékeztette őket, tisztelte azokat és egyben az európai egység példajaként említette, amelyért szent Adalbert élt és munkálkodott. Aki megismeri Adalbert életét és életútját, aki szem előtt tartja a szent különös és a jelenkorban is fennmaradó tisztelettörténetét, az már nem vonhatja kétségbe szent Adalbert európai jelentőségét. Életútjának állomásai önmagukban egy európai térképet rajzolnak ki. Rendkívüli kisugárzása összekötötte a közép-európai országokat és rámutatott az európai össze

fonódás és egység alapjaira. Ő az európai identitás egyik alapító alakja. Gnieznoban vagy Prágában, de Aachenben és Rómában is ápolni kellene Adalbert európai szentként tisztelt emlékét, amely Adalbert teljes életét és ténykedésének hatását helyezi előtérbe.

Kép: A gnieznoi Mária-katedrális ajtaja, amely Prágai Adalbert életének állomásait ábrázolja (©, 81.o.)

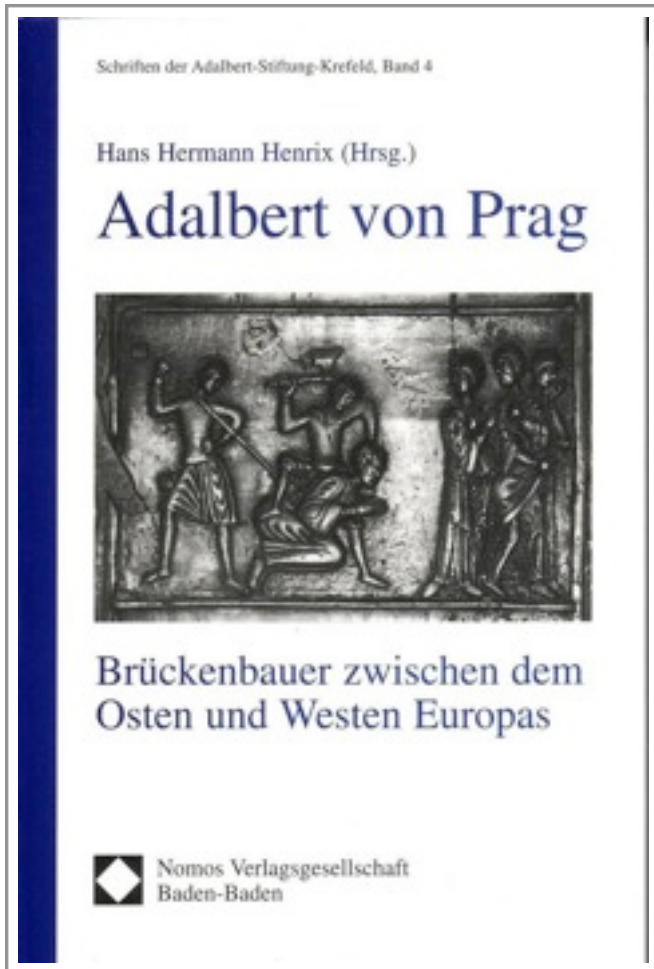
¹⁷ II. János Pál pápának április 25-én a prágai reptéren mondott beszéde, megjelent: L'Osservatore Romano. Német nyelvű heti kiadás. 27. évfolyam, 1997. május 9-i 19. sz., 7. o., Megj.: szabad fordítás

¹⁸ II. János Pál pápának az Eukarisztia-ünnep alkalmából 1997. április 27-én, vasárnap aprágai Letná téren mondott prédikációja, megjelent: L'Osservatore Romano. Német nyelvű heti kiadás, 27. évfolyam, 1997. május 9-i 19. sz., 11f. o.

¹⁹ vö. Ádám Somorjai, St. Adalbert (Vojtech-Wojciech-Béla), gemeinsamer Heiliger der Völker Ostmitteleuropas, megjelent: Hans Hermann Henrix (szerk.), Adalbert von Prag, i.m., 209-213.o., 213. o.

Adalbert halálának ezeréves jubileumának évében, 1997-ben jelentős kezdeményezések történtek a kutatások és a szent elismerésének szorgalmazása terén. Lengyel, cseh, szlovák, magyar és német történészek tartottak szimpóziumokat, melyek közül az egyik konzultációt a krefeldi Adalbert Alapítvány szervezte.

felismerést fedtek fel Aachenben: bár Aachenben régóta ápolják Adalbert emlékét, az ifjú történész Jürgen Hoffmann olyan, az 1200-as évekből származó kéziratra bukkant az aacheni dóm levéltárában, amelynek a korábbi kutatások nem tulajdonítottak nagy figyelmet. A kézirat Szent Adalbert korábbi életrajzát tartalmazza. Most azonban az Adalbert Alapítványnak köszönhetően megvalósulhatott a kézirat tudományos kiadása. Az aacheni lelet alapján Adalbert halála után kétszáz évvel már mélyen tisztelték Adalbertet Nyugat-Európában.²⁰

Kép: Az Adalbert Alapítvány publikációi: Hans Hermann Henrix (szerk.), *Adalbert von Prag. Brückenbauer zwischen dem Osten und Westen Europas*, Baden-Baden 1997

Az Adalbert Alapítvány a történelmi összefüggések átfogó ismeretében kezeli szent Adalbert tiszteletének politikai jellegű munkáit. Az Adalbert halálának ezredik évfordulója alkalmából szorgalmazott kutatások fontos

Kép: A fellelt aacheni kézirat Adalbert életről: Az „E” iniciálé Adalbert életrajzána kézirataiban, 1200 körül (© Mario Kramp, szerk., *Krönungen. Könige in Aachen – Geschichte und Mythos. Katalog der Ausstellung in zwei Bänden*, Mainz 2000, S. 299)

20 vö. Jürgen Hoffmann előbeszámolóját: Otto III. und die Anfänge des Adalbertkultes in Aachen, Mario Kramp (szerk.), *Krönungen. Könige in Aachen - Geschichte und Mythos. Katalog der Ausstellung in 2 Bänden*, Mainz 2000, 295-301.o. és Adalbert életrajzána kritikus változata, i.m.

Adalbertet mind a mai napig tisztelik Közép-Európában. II. János Pál pápa a Gnieznoban egybegyűlt államfők felé mondott üzenetében tömören és pontosan az alábbiak szerint foglalta össze Adalbert életét és munkásságát: „Adalbert meg nem szűnő hatása legfőképpen abból a harmóniából fakad, amelyet a különböző kultúrák között teremtett meg.“ Visszatekintve ez a pápai gondolat olyan, mintha prófécia lett volna, hiszen 2006. június 26-án Esztergomban a magyar és a szlovák püspöki konferencia tanácsának tagjai népeik kölcsönös kiengesztelődése érdekében Szent Adalbert emlékének jegyében találkoztak. A szlovák és a magyar nép kölcsönös történelmi sebet őriz. Ez a teher jelenleg az etnikumok közötti ellentétben nyilvánul meg. A püspökök tehát meghirdették a történelmi terhek felszámolásának és a megbékélésnek kezdeményezését. A magyar püspökök az alábbi gondolatokkal zárták soraikat szlovák püspöktestvéreiknek írt megbocsátó és bocsánatot kérő levelükben: „Isten áldását kérjük Szlovákia egész népére, a Szlovákiában élő Katolikus Egyházra, az egész Szlovák Püspöki Konferenciára és Európa népeire. Kérjük Szent Adalbertnek, a Szent Kassai Vértanúknak, Szlovákia és Magyarország minden régi és új szentjének közbenjárását népeinkért és egyházainkért, hogy példájukhoz méltóan élhessünk.“²¹ Adalbert itt a találkozás, a harmónia és megbékélés megtestesítője, akinek közbenjárásáért fohászkodnak a levélben.

Adalbert emléke iránymutató lehet Európa számára. Ennek szellemében az európai népek összefonódását szorgalmazva folytatja az Adalbert Alapítvány politikai tevékenységét.

²¹ Magyar idézet forrása:

http://www.magyarurkir.hu/?&lang=de&sessid=KjI4NjM4NTQ5MTE1NzQ0NjY5NTE3MzgyODM0&m_op=view&id=11013&rovat=12&lang=en